

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ: АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ

У статті висвітлено діагностику стану сформованості професійної етики у майбутніх працівників податкової служби в навчально-виховному процесі, її основні завдання, форми та методи, визначення наявного стану сформованості професійно-етичних якостей у студентів та його покращення.

Ключові слова: професійна етика, майбутні працівники податкової служби, студенти, формування.

Постановка проблеми. Діагностика стану сформованості професійної етики у майбутніх працівників податкової служби полягає у виявленні найважливіших напрямів в розвитку та вдосконаленню навчально-виховного процесу. Результати діагностики наявного рівня сформованості професійної етики майбутніх працівників податкової служби дадуть змогу методично правильно використовувати весь арсенал методів, прийомів, засобів для формування професійної етики особистості; вивчення та аналізу вхідної інформації про ефективність різноманітних форм та методів роботи, освоєння сучасних та новітніх методик, також надасть змогу проводити підсумки і висновки на різних етапах і рівнях процесу формування професійної етики особистості із створенням бази даних. Така діагностика дасть змогу надавати консультації відповідно інформації про результати навчально-виховної роботи з формування професійно-етичних якостей у студентів. Отже, постає необхідність здійснення означеного процесу в навчально-виховному процесі при підготовці працівників податкової служби.

Аналіз наукових досліджень з проблеми. Сучасна наука дає цінний розгляд проблеми формування професійної етики особистості у працях В. П. Андрущенко, І. Д. Беха, І. А. Зязюна, Р. П. Скульського та ін. Проведенням діагностики стану сформованості якостей особистості цікавляться Т. Я. Василенко, І. П. Підласий, П. М. Щербань та інші.

Упродовж останніх років чимало вчених займалися вивченням категорійного апарату етики, її норм, якостей, ідеалів, цінностей, функцій, змісту і структури моралі, визначали її компоненти (І. Д. Бех, Т. І. Люріна, В. М. Соколова, О. К. Уледов, Л. Л. Хоружа К. І. Чорна та ін.).

Аналіз наукових досліджень у галузі морально-етичного виховання особистості відомих педагогів і психологів дав можливість визначити психолого-педагогічні основи досліджування проблеми формування якостей особистості. Ґрунтовними є дослідження І. Д. Беха, який наголошує на необхідності здійснення особистісно-орієнтованого підходу, врахування ролі емоційних переживань, спілкування в процесі формування професійно-етичних якостей особистості майбутнього працівника. Аналіз літератури з указаної проблематики показав відсутність вивчення стану сформованості професійної етики у майбутніх працівників податкової служби в навчально-виховному процесі

Мета статті полягає у висвітленні діагностики стану сформованості професійної етики у майбутніх працівників податкової служби України.

Виклад основного матеріалу. Діагностика - це визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур, виявлення в них слабких ланок. Показником стану прояву або існування якогось явища чи процесу є критерій. Розгляд досліджуваної величини повинен містити значення, котрі визначають вираження тієї чи іншої ознаки в процесі або явищі, що розглядається.

За такий критерій на практиці найчастіше слугують: об'єктивні біографічні дані (стать, вік, обрана спеціальність і т.п.); показники успішності, що найчастіше виступають критеріями рівня знань, мірою тестів здібності до навчання, тестів інтелекту; результати реальної діяльності (для студентів податкового закладів – проведення професійних та виховних заходів під час практики, розрахункових робіт з фахових дисциплін, тощо); контрольні іспити знань і вмінь; дані методик і тестів, придатність до виміру того, що вони хочуть виміряти вважається встановленою [1; 2; 3].

У дослідженні стану сформованості професійної етики майбутніх працівників податкової служби в навчально-виховному процесі виділяємо три групи, які характеризують стан спрямованості, усталеність особистості та її активну позицію. Опираючись на це, виділено такі рівні сформованості професійної етики майбутніх працівників податкової служби України:

Низький рівень. У майбутніх фахівців даної групи відсутня особистісна позиція у професійній етиці. Професійно-етичні якості у них не є внутрішніми якостями; вони не звертають уваги на суспільні норми, не дотримуються правил професійно-етичної поведінки; у них відсутнє прагнення встановлення принципів рівності, справедливості у стосунках з людьми; вони не співвідносять власні цілі з інтересами колективу, не можуть діяти в команді або відповідати вимогам колективу; самооцінка необ'єктивна, завищена; пасивно чи агресивно реагують на вчинки інших людей, які не відповідають їхньому світогляду; власні переконання такі особи ставлять на перше місце, для них не існує колективної думки є лише особиста. До праці ставляться пасивно, не проявляють ініціативи, думка колективу є незначущою додержання норм та правил поведінки, регламентація поведінки взагалі.

Середній рівень. Дана група характеризується недостатнім рівнем знань щодо норм та правил поведінки прийнятих у суспільстві, необхідність та засад майбутньої професії. Ця категорія майбутніх працівників проходить процес розуміння саморозвитку професійної етики, яка визначена розумінням цілей, задач, завдань обраної професії. Такі студенти можуть співпереживати емоціям інших, відчувати турботу, бажання допомогти, але це не завжди щирі виявлення емоцій. Відчуття необхідності додержання обіцянок ситуативне і не завжди супроводжується задоволеністю від виконання обов'язку. Знання про працю, як засобу реалізації особистості, негрунтовні, а також періодично виникає бажання професійно та високоякісно виконати поставлені задачі та завдання, і як результат, відчуття задоволення від виконаної роботи.

Студенти з такою позицією прагнуть до спілкування з людьми але інколи не можуть відповідати певному рівню спілкування. Не досить добре контролюють свою реакцію на вчинки інших людей, що не відповідають власному світогляду. У ставленні до себе виникає відчуття задоволення від чесних, справедливих дій та вчинків.

Високий рівень. Рівень професійної етики студентів цієї групи характеризується високим рівнем подібності власних професійно-етичних якостей із нормативною схемою професійних морально-етичних якостей. Такі студенти є прикладом професіоналізму; володіють широкими і ґрунтовними знаннями про суспільні норми та засади дисципліни; чітко вміють розподіляти час між самостійною та колективною роботою; додержуватись прийнятих норм та правил і регламентувати свою поведінку, повністю усвідомлюють цінність особистості, права на повагу та розвиток власних здібностей; прагнуть до демократичних відносин та відчувають відверте задоволення від допомоги людям. Знання про розбіжності між людьми дозволяють спілкуватися, взаємодіяти з людьми різних культур, рівнів освіти тощо, проявляти щире співпереживання. Відчувають необхідність додержання обіцянок, задоволеності від виконання обов'язків, тому прагнуть відповідально ставитись до справи та власної поведінки. Праця асоціюється з можливостями реалізації тому вони вміють наполегливо працювати, проявляють ініціативу щодо якісного виконання трудових завдань. Співвідносять свої цілі з інтересами колективу, добре діють у команді, відповідають вимогам колективу. Ґрунтовні

знання про відповідність практичної ролі людини або соціальної групи в житті суспільства та їх соціальним положенням, між їх правами та обов'язками працею та винагородою, злочином та покаранням, заслугами людей та їх суспільним визнанням сприяють постійному бажанню якісно та професійно виконувати поставлену роботу, відчувати у зв'язку з цим задоволення та гордість, любов до праці. Ці особи проявляють щирість, правдивість, відвертість у стосунках з іншими та у відношенні до самих себе [1].

Складність дослідження професійної етики особистості полягає в тому, що не існує єдиної методики, бо не існує єдиних одиниць виміру. А особливість професійної етики особистості полягає в тому, що, з одного боку, виступає як особистісне утворення і проявляється в діяльності, з другого – як внутрішнє утворення, що піддається об'єктивному дослідженню. Тому нами визначено дві групи методів діагностики: методи, які виявляють внутрішній професійно-етичний стан особистості, і методи, які фіксують зовнішні виявлення професійно-етичні якостей (експертні оцінки, аналіз знань, рівень професійних знань, умінь, навиків).

Перша група методів діагностики сформованості професійної етики майбутніх працівників податкової служби характеризується виявленням осмислених переживань особистості щодо певного виду діяльності, ставлення до оточуючого середовища і суспільства.

До цих методів відносимо анкетування, тестування, опитування, інтерв'ю, бесіди, спостереження. Щодо останнього, то цей метод може дати значні перспективні результати при вивченні найбільш складних етичних якостей, ціннісних характеристик особистості.

Одним із найпоширеніших методів діагностики сформованості професійної етики майбутніх працівників податкової служби є опитування за допомогою опитувальників, і анкет. В основі них лежить вибір найбільш оптимальної діяльності респондента у різних морально-етичних ситуаціях. Одночасно статистична обробка даних опитування полегшують інтерпретацію кінцевих результатів. А в анкетах відображаються результати самодослідження свого внутрішнього етичного стану, самодіагностика, що в свою чергу наштовхує на звернення уваги респондента на покращення наявного стану.

Метод анкетування – це метод розвідки, за умови чіткого його спрямування на вирішення поставлених задач і при перевірці точності попередньої відповіді. Він є незамінним при перевірці на початковому діагностичному, проміжному та контрольно-перевірочному етапах діагностики.

При складанні анкет і проведенні опитування важливо передбачити критерії, за якими можна судити про наявність тієї чи іншої професійно-етичної якості. Одні анкети можуть вимагати вибір однієї або кількох відповідей чи альтернатив, інші – розширеної відповіді, яка спрямована на виявлення мотивації і цінностей респондентів та їх ставлення до означеного явища.

Метод анкетування у процесі діагностики сформованості професійної етики у майбутніх працівників податкової служби України полягає в тому, що дозволяє: а) зібрати необхідний матеріал для встановлення загальних, попередніх даних та основних характеристик професійної етики особистості майбутнього працівника, вплив позитивних та негативних факторів на означений процес; б) зібрати початкову інформацію у груп студентів які беруть участь у експерименті.

Позитивною стороною цього методу є отримання масового матеріалу, який уже на першому етапі дослідження дає можливість визначити загальні характеристики, особливості, специфіку респондента. Для того, щоб досягти поставленої цілі в діагностиці стану сформованості етичних якостей особистості, нами був використаний метод бесід, оскільки він є невід'ємним методом педагогічної роботи. Даний метод виступає основним інструментом діагностики інтелектуальної та емоційно-вольової сфери респондентів. Нами враховано, що правдивість та повнота отриманих у ході бесіди даних залежать від того, наскільки респондент здатний до самооцінки.

Окрім названих методів, в діагностуванні сформованості етичних якостей майбутніх працівників податкової служби були використані спостереження і педагогічний експеримент, завдяки яким ми отримували дані про наявність динаміки росту та рівні професійно-етичних якостей у майбутніх працівників податкової служби. При використанні методу спостереження вимагалось чітке знання показників і критеріїв професійно-етичних якостей особистості. І закономірним було явище, коли спостереження переростало в педагогічний експеримент.

Використання вказаних методів для вивчення наявних етичних якостей та їх динаміки виявилось недостатнім. Важливу роль у даному процесі відігравали теоретичні методи діагностики, сутність яких полягала в аналізі, оцінці, переведення в систему емпіричного та узагальненого матеріалу. Також сюди можна віднести метод узагальнення передового педагогічного досвіду, вивчення психолого-педагогічної літератури, системно-структурний аналіз досліджуваного феномену.

За допомогою теоретичних методів діагностики сформованості етичних якостей майбутніх працівників податкової служби в дослідженні було виявлено: сутність, структуру, особливості етичних якостей особистості; засоби формування якостей особистості; комплекс умов формування етичних якостей майбутніх працівників податкової служби України.

Висновки. Результати дослідження показали, що: 1. Для проведення діагностики стану сформованості етичних якостей майбутніх працівників податкової служби виникає необхідність використання цілої системи методів. 2. Вибір методів і методик дослідження етичних якостей особистості як інтегрованого утворення зумовлюється індивідуальними особливостями і конкретними умовами професійної підготовки. 3. Підбираючи методи вивчення професійно-етичних якостей особистості майбутнього працівника податкової служби, по-перше, доцільно, надавати перевагу тим, які відкривають внутрішню природу і спрямованість на пізнання (анкетування, бесіди, спостереження), і по-друге, фіксують зовнішні прояви особистості (незалежні характеристики, спостереження, аналіз навчальної, суспільної та іншої діяльності студента). 4. Для надійності і точності результатів дослідження процесу формування професійної етики доцільно застосовувати математичні методи обробки результатів. 5. Для надійності результатів діагностики доцільно проводити бесіди і складати характеристики студентів-респондентів з кураторами академічних груп, викладачами, працівниками деканатів.

Методи, які були використані для діагностики сформованості етичних якостей у майбутніх працівників податкової служби відповідають необхідним умовам дослідження.

Література:

1. Люріна Т. І. Професійна підготовка педагога до морального виховання учнівської молоді : монографія / Т. І. Люріна, В. В. Молодиченко, Н. А. Молодиченко. – М. : “Мелітополь”, 2005. – 248 с.
2. Методология педагогических исследований. Сборник научных трудов / под ред. А. И. Пискунова, Г.В. Воробьева. – М.: Педагогика, 1986. – 165 с.
3. Психологические тесты / под ред. А. А. Карелина : В 2 т. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Т. 2. – 248 с.: ил.

Надійшла до редколегії: 5.10.2010

Болдова А. А. Формирование профессиональной этики в будущих работников налоговой службы в учебно-воспитательном процессе: аспекты диагностики.

В статье освещена диагностика состояния сформированности профессиональной этики у будущих работников налоговой службы в учебно-воспитательном процессе, ее основные задачи, формы и методы, определение имеющегося состояния сформированности профессионально-этических качеств у студентов и их улучшение.

Ключевые слова: профессиональная этика, будущие работники налоговой службы, студенты, формирование.

Baldova A. A. Formation of professional ethics in the workforce of the future revenue service in the educational process: aspects of diagnosis.

In the article the method of diagnostics of the state of formed of professional ethics of future workers of tax service is reflected for the future workers of tax service in an educational process, it basic tasks of form and methods for determination of the present state of forming of professionally ethics qualities for students and its improvement.

Key words: professional ethics, future workers of tax service, students, formings.